

Założenia i realizacja innowacji pedagogicznej „Radość z nauki na co dzień – edukacja wczesnoszkolna otwarta na potrzeby dzieci”

*Principles and realization of pedagogical innovation
“Joy of learning everyday – early school education
open to the needs of children”*

ABSTRACT

The article presents principles and describes realization of pedagogical innovation “Joy of learning everyday – early school education open to the needs of children”. The abovementioned innovation uses among others some techniques and methods of Education Through Movement by Dorota Dziamska. Hence, it is an alternative to sedentary teaching, which does not support integrated children’s development and blocks their natural development. Main principle of the innovation is to create appropriate educational space for children so that learning becomes joy for them.

Keywords: *pedagogical innovation, early-school education, quality of education*

STRESZCZENIE

Artykuł przedstawia założenia i opis realizacji innowacji pedagogicznej „Radość z nauki na co dzień – edukacja wczesnoszkolna otwarta na potrzeby dzieci”. Prezentowana innowacja wykorzystuje między innymi wybrane techniki i metody systemu Edukacji przez Ruch Doroty Dziamskiej. Jest alternatywą dla sedenteryjnego sposobu nauczania, który nie sprzyja zintegrowanemu rozwojowi dzieci i blokuje ich naturalny rozwój. Głównym założeniem innowacji jest stworzenie takiej przestrzeni edukacyjnej dla dziecka, w której nauka będzie dla niego radością.

Słowa kluczowe: *innowacja pedagogiczna, edukacja wczesnoszkolna, jakość edukacji*

Wprowadzenie

W ostatnim czasie polska edukacja na wszystkich poziomach ulega ciągłym przemianom i przekształceniom. Można by powiedzieć, że wciąż jesteśmy na jakimś etapie reformy. Kierując się różnymi motywami, wyznaczając coraz to nowe cele kształcenia i wychowania, poszukujemy alternatywnych sposobów nauczania, aby sprostać dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości. Innowacja pedagogiczna, czyli skrótowo ujmując: wprowadzenie czegoś nowego w edukacji, jak w większości dziedzin życia staje się koniecznością, aby nadążyć za szybko zmieniającym się światem. Szkoła musi zaspokajać potrzeby uczniów i tworzyć przestrzeń edukacyjną, w której zarówno uczeń, jak i nauczyciel będą mogli odnieść sukces. Jest prosta zależność: sukces dziecka warunkuje sukces pedagoga i odwrotnie.

Celem artykułu jest zaprezentowanie innowacji pedagogicznej jako pewnego rodzaju strategii pozwalającej na kreowanie lepszej jakości edukacji. Artykuł opisuje koncepcję, założenia i realizację innowacji pedagogicznej w zakresie stosowanych metod i form pracy w edukacji wczesnoszkolnej.

Pojęcie i rodzaje innowacji pedagogicznych

Innowacja pedagogiczna może być kluczem do skutecznego nauczania i uczenia się dziecka, w szczególności na pierwszym etapie edukacyjnym, gdzie za efekty kształcenia odpowiedzialny jest jeden nauczyciel. Stwarza to możliwość zaprojektowania przestrzeni edukacyjnej zgodnie z potrzebami wszystkich uczestników procesu pedagogicznego. Z jednej strony bierze pod uwagę możliwości i preferencje uczniów, z drugiej potencjał oraz kompetencje pedagoga. Nauczyciel na miarę XXI wieku powinien posiadać pełny zakres kompetencji dydaktycznych, pedagogicznych, psychologicznych i etycznych. Tylko taka osoba może kształcić jednostkę otwartą, twórczą, potrafiącą rozumieć świat i umiejącą w przyszłości ten świat zmieniać, kreować (Magda-Adamowicz, 2004, s. 277).

Równocześnie nieprzemyślane pseudo innowacje mogą skutkować obniżeniem efektów kształcenia. Nie każde jednak „inne, nowe, niestandardowe” działania w obszarze edukacji zasługują na miano innowacji pedagogicznej. Dlatego też ważne jest wyjaśnienie samego pojęcia „innowacja pedagogiczna”, co staje się zadaniem dość trudnym, ponieważ już w samych aktach prawnych regulujących wprowadzanie i realizację innowacji pedagogicz-

nych nie znajdujemy wyczerpującej definicji. W rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 9 lutego 2002 roku w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki czytamy, że innowacją pedagogiczną są „nowatorskie rozwiązania programowe, organizacyjne lub metodyczne, mające na celu poprawę jakości pracy szkoły. Innowacja lub eksperyment mogą obejmować wszystkie lub wybrane zajęcia edukacyjne, całą szkołę, oddział lub grupę” (Dz.U. z 2002 r. nr 56, poz. 506). Nie wyjaśniono jednak, co uznaje się za rozwiązanie nowatorskie pozostawiając dowolność interpretacji. Tak lapidarnie tłumaczenia omawianego pojęcia pozostawia wiele niejasności co do tego, co należy traktować za innowację, a co nie.

W celu ukazania złożoności analizowanego terminu zaprezentowano kilka definicji. W zależności od dziedziny życia, której dotyczy pojęcie „innowacja”, jest różnorodnie rozumiane. W słowniku wyrazów obcych łac. *innovatio* to odnowienie (2012, s. 218). Celem innowacyjnych działań jest zawsze poprawa istniejącego stanu rzeczy. Przyjmując za E. Smak, „innowacją pedagogiczną jest ono twórcze rozwiązywanie praktyczno-pedagogiczne polegające na świadomym wprowadzaniu do zastanego wycinka rzeczywistości pedagogicznej novum, które warunkuje uzyskanie lepszych wyników w relacji do dotychczasowych sposobów, środków, form i nakładu sił” (Smak, 1997, s. 61).

Szeroką charakterystykę innowacji pedagogicznej przedstawia R. Schultz. Innowacja jest według autora przede wszystkim zmianą świadomą, oryginalną, jednostkową, mającą zwiększyć skuteczność osiągania celów. Dąży do stworzenia nowej ulepszonej praktyki edukacyjnej (Schulz, 1980, s. 108–109). Dla Z. Pietrasińskiego innowacja to „zmiany celowo wprowadzone przez człowieka lub zaprojektowane przez układy cybernetyczne, które polegają na zastępowaniu dotychczasowych stanów rzeczy innymi, ocenianymi dodatnio w świetle określonych kryteriów składających się w sumie na postęp” (Pietrasiński, 1971, s. 9). Dla niniejszych rozważań przyjęto przejrzystą i odpowiadającą potrzebom szkoły definicję W. Okonia, który uznaje, iż „innowacja pedagogiczna to zmiana struktury systemu szkolnego (dydaktycznego, wychowawczego) jako całości lub ważnych jego składników. W każdym przypadku chodzi o zmiany ulepszające system, w tym głównie o treści programowe, pracę nauczycieli (metody pracy i środki dydaktyczne), pracę uczniów bądź warunki materialno-społeczne edukacji” (Okoń, 2005, s. 147).

Analizując literaturę przedmiotu, można dokonać głównego podziału innowacji na dydaktyczne i wychowawcze. Pierwsze mają na celu usprawnienie procesu nauczania i uczenia się. Obejmować mogą organizację procesu kształcenia, czyli treści, cele, metody i formy organizacyjne, środki dydaktyczne. Innowacje wychowawcze odnoszą się do rozwijania osobowości wychowanka, rozwiązywania problemów wychowawczych. Dotyczą sposobu oddziaływań pedagogicznych (Kotarba-Kańczugowska, 2009, s. 19).

Innym kryterium podziału innowacji jest źródło ich pochodzenia, czyli potrzeby całego systemu oświaty bądź konkretnej szkoły. Wyodrębnia się tutaj innowacje zewnętrzne nazywane też makrosystemowymi będące najczęściej odpowiedzią na kryzys w oświacie i poszukiwanie skuteczniejszych rozwiązań. Pozwalają one również na standaryzację działań edukacyjnych. Innowacje wewnętrzne (mikrosystemowe) wynikają z inicjatywy nauczycieli pracujących w danej szkole i są na ogół skierowane na rozwiązanie konkretnych problemów beneficjentów (Kotarba-Kańczugowska, 2009, s. 20). Ze względu na kryterium podziału można wyróżnić w literaturze kilka innych podziałów innowacji. W. Okoń ze względu na kryterium treści wyróżnia innowacje:

- programowe – dotyczą zmian lub modyfikacji programów kształcenia i wiążą się często ze zmianami systemu szkolnego wprowadzanymi przez władze oświatowe,
- metodyczne – dotyczą doskonalenia metod nauczania, uczenia się i wychowania, i wiążą się bezpośrednio z warsztatem pracy nauczyciela, w tym również z zastosowaniem środków dydaktycznych w procesie nauczania (nowoczesna technologia kształcenia); zakres zastosowania jest szeroki, np. może dotyczyć wprowadzenia pracy grupowej, nauczania problemowego, kształtowania wyobraźni, poszczególnych rodzajów zajęć dydaktycznych,
- organizacyjne – dotyczą strony organizacyjnej procesu dydaktyczno-wychowawczego, organizacji życia szkoły i współpracy ze środowiskiem oraz organizacji zarządzania w oświacie,
- ustrojowe – dotyczą modelu ustrojowego systemu oświatowo-wychowawczego i polegają na przebudowie ogniw tego systemu lub wprowadzeniu nowych zależności między nimi,

- systemowe – dotyczą całości systemu edukacyjnego, czyli zarówno form ustrojowych, jak i programu, metod oraz organizacji kształcenia i wychowania (Okoń, 1979, s. 330–336).

Wszelkie analizy omawianego pojęcia prowadzą do jednego wniosku. Celem wprowadzanych innowacji pedagogicznych w szkołach jest poprawa jakości kształcenia uczniów.

Założenia i sposób realizacji innowacji „Radość z nauki na co dzień – edukacja wczesnoszkolna otwarta na potrzeby dzieci”

Wieloletnie doświadczenie pedagogiczne, a przede wszystkim obserwacja systemu edukacji wczesnoszkolnej skłoniły autorkę do opracowania i wdrożenia innowacji metodycznej pt. „Radość z nauki na co dzień – edukacja wczesnoszkolna otwarta na potrzeby dzieci”. Omawiana innowacja dotyczy systematycznej zmiany w zakresie stosowanych metod pracy, środków dydaktycznych i sposobu pracy uczniów. Realizowana jest od września 2014 roku w klasie I. Do klasy uczęszcza 26 uczniów, z czego 22 to dzieci, które rozpoczęły naukę w wieku sześciu lat. Bezpośrednie przyczyny wprowadzenia innowacji to: obniżenie wieku szkolnego dla dzieci rozpoczynających naukę w klasie I i wszystkie konsekwencje z tym związane (zob. A. Kruszewska, 2011, s. 379–401; A. Kruszewska, 2015); utrata radości, entuzjazmu i motywacji do nauki przez dzieci przychodzące do szkoły, obniżająca się sprawność fizyczna dzieci, coraz słabsza sprawność manualna i graficzna oraz sedenteryjny tryb nauczania (zob. A. Surynt, A. Wójcik-Grzyb, 2005, s. 137–138; J. Grzesiak, M. Naskret, M. Bronikowski, 2014, s. 131–139); ciągłe ocenianie, testowanie, sprawdzanie i porównywanie oraz rywalizacja (zob. G. Noizet, J.P. Caverni, 1988; D. Klus-Stańska, 2006).

Nazwa innowacji „Radość z nauki na co dzień – edukacja wczesnoszkolna otwarta na potrzeby dzieci” wskazuje równocześnie jej cel. Chodzi o to, aby dzieci, które trafiają do szkoły z dużym entuzjazmem, radością, zapałem, potrzebą eksploracji środowiska i uśmiechem na twarzy, nie traciły go na rzecz stresu, braku możliwości odnoszenia sukcesu, ciągłej rywalizacji i bycia ocenianym. Z drugiej strony żeby forma i metody edukacji były odpowiednią na potrzeby rozwojowe dziecka.

Podstawą omawianej innowacji jest organizowanie edukacji według konstruktywizmu pedagogicznego, odejście od behawiorystycznego systemu nauczania i otwarcie na potrzeby dzieci. Wdrożenie innowacji pozwala na wspieranie procesu uczenia się najmłodszych uczniów i nie ograniczania ich fascynacji światem zewnętrznym, z którą przychodzą do szkoły. Założeniem innowacji jest tworzenie przestrzeni edukacyjnej pozwalającej na wykorzystanie naturalnej aktywności poznawczej dzieci. Nauczania przyjaznego mózgowi, bazującego na ciekawości poznawczej uczniów. Jest alternatywą dla sedenteryjnego sposobu nauczania, który nie sprzyja zintegrowanemu rozwojowi dzieci i blokuje ich naturalny rozwój. Wykorzystuje wiele modalności przekazu, ogranicza do minimum transfer werbalny i ułatwia łączenie pojedynczych informacji w spójną całość. Prowadzi do wykorzystania zdobytej wiedzy i umiejętności w praktyce. Uczeń sam sprawuje kontrolę nad swoją aktywnością poznawczą, ale jednocześnie pracuje w grupie, uwzględniając możliwości poszczególnych jej członków. Realizowana innowacja jest odejściem od behawiorystycznego systemu nauczania, w którym jednostka jest zewnątrzsterowalna, w szczególności przez wzmocnienia w postaci nagrody lub kary. Organizacja procesu kształcenia dąży do wytworzenia gratyfikacji wewnętrznej, stworzenia możliwości odniesienia sukcesu i odczucia samozadowolenia.

Innowacja wykorzystuje system Edukacji przez Ruch¹ Doroty Dziamskiej², dramę, origami, metodę projektu i grę na flażolecie.

Cele główne innowacji to:

- Wprowadzenie nauczania sytuacyjnego (percepcyjno-innowacyjnego) zmierzającego do podniesienia skuteczności kształcenia.
- Wspieranie holistycznego rozwoju dziecka i stworzenia mu jak najlepszych możliwości samorealizacji.

Nauczanie sytuacyjne to stawianie uczniów w okolicznościach zaskakujących, budzących zainteresowanie i ciekawość poznawczą, co równocześnie stymuluje ich motywację do podejmowania wysiłku dydaktycznego. To percepcyjno-innowacyjny sposób uczenia się, który polega na przyswajaniu przez dzieci określonych treści i ich przetwarzaniu w celu poszukiwania nowych rozwiązań (Więckowski, 1993, s. 62–65). Nauczyciel jest tutaj facylitatorem, wspierającym uczniów w podejmowaniu aktywności i inspirującym twórczą aktywność dzieci.

Osiągnięciu tych celów sprzyja stosowanie między innymi systemu Edukacji przez Ruch Doroty Dziamskiej – to kinezylogiczny sposób kształcenia i terapii, który jest zbiorem różnorodnych technik i metod pracy z dzieckiem wykorzystujących naturalny ruch organizmu w procesie uczenia się (Dziamska, Teoria systemu EPR, <http://www.pracownia.origami.org.pl>). To edukacja czynnościowa, której punktem wyjścia w systemie jest planowanie rytmicznego ruchu jako podstawy aktywności poznawczej dziecka. Jak pisze D. Dziamska: „nauczyciel prowadzący zajęcia systemem EPR stosuje określone proste lub bardziej złożone formy ruchu zgodnie z fizjologią i możliwościami psychoruchowymi uczących się dzieci, opierając tak tworzoną zabawę na tzw. kompetencji miarowych uderzeń” (Dziamska, Teoria systemu EPR, <http://www.pracownia.origami.org.pl>).

System EPR zbudowany jest z wielu technik, które spełniają określone funkcje. Twórczyni systemu, D. Dziamska, wywodzi metodyczne rozwiązanie z teorii integracji sensorycznej Jean Ayres, według której mózg otrzymuje informacje ze wszystkich zmysłów, następnie je segreguje, integruje, rozpoznaje i interpretuje, aby mogły być wykorzystane w celowym i efektywnym działaniu (Ayres, 1972). A także teorii poznawczej rozwijającego się dziecka R. Więckowskiego. Opiera się na konstruktywistycznym modelu nauczania, w którym punktem wyjścia jest wiedza, doświadczenia, zainteresowania i pomysły dziecka. Wywołując u dziecka konflikt poznawczy, stwarzamy przestrzeń do poszukiwania rozwiązania problemu. Jednocześnie uczeń ma pełną zgodę na popełnianie błędów i poszukiwanie rozwiązań. W wyniku tych działań dochodzi do rekonstrukcji wiedzy, włączenia nowych jej elementów, a następnie możliwości sprawdzenia i zastosowania. Dziecko pozostaje cały czas aktywnym uczestnikiem procesu edukacyjnego. Budujemy w nim poczucie sprawstwa, a tym samym wpływamy na jego poczucie wartości. Jednym z podstawowych założeń innowacji jest praca w grupie. Sukces dziecka zależny jest od umiejętności współpracy i zaangażowania we wspólne działanie. W wyniku wspólnej pracy powstają karty pracy w systemie EPR – plastyczno-techniczna impresja utworzona przez dzieci w trakcie ćwiczeń i zabaw systemu. Wytworzone prace są wykorzystane następnie jako środek dydaktyczny do realizacji treści kształcenia. System EPR reprezentują następujące techniki – ćwiczenia (Dziamska, Teoria systemu EPR, <http://www.pracownia.origami.org.pl>):

- graficzne, rytmiczne ćwiczenia grafomotoryczne wpływające na stabilizację lateralną, wywołujące radość i chęć działania, wykonywane na małej i wielkiej płaszczyźnie jedną ręką,
- graficzne, rytmiczne ćwiczenia grafomotoryczne wpływające na synchronizację pracy mózgu, wykonywane na małej i wielkiej płaszczyźnie oburącz,
- graficzne, rytmiczne ćwiczenia grafomotoryczne wpływające na równoważenie lateralne, wywołujące uczucie swobody, relaksu, wykonywane na małej i wielkiej płaszczyźnie naprzemiennie raz jedną, raz drugą ręką,
- graficzne ćwiczenia grafomotoryczne z rytmem i muzyką w tle, wykonywane jedną ręką, oburącz lub naprzemiennie według uznania dziecka,
- ćwiczenia manipulacyjne wspomagające sprawność dłoni, rąk, nóg i całego organizmu z wykorzystaniem zabawek dydaktycznych samodzielnie wykonanych, które pomagają w uzyskaniu koncentracji,
- ćwiczenia rytmicznej manipulacji obiektami wywołujące stan równowagi fizjologicznej potrzebnej do utworzenia optymalnych warunków uczenia się,
- ćwiczenia spontanicznego ruchu całego ciała jako formy pozawerbalnej komunikacji wspomagające koncentrację i polisensoryczne poznawanie,
- ćwiczenia rytmicznego ruchu całego ciała według wybranej procedury wspomagające integrację cielesnych i intelektualnych mechanizmów uczenia się.

Innowacja ta poza systemem EPR wykorzystuje również zgodnie z założeniami systemu dramę (Dziamska, Gudro, 2010), origami oraz zajęcia gry na flażolecie.

W ujęciu Krystyny Pankowskiej drama to „(...) metoda dydaktyczno-wychowawcza angażująca w działanie ucznia całą jego wiedzę o świecie, tworząca nowe jej jakości w związku z wykorzystaniem wyobraźni, emocji, zmysłów i intuicji. Podstawą dramy jest rozgrywanie w różnych możliwych rolach nowych, nieznanych wcześniej, nieraz bardzo trudnych sytuacji, w celu ich zrozumienia, uwewnętrznienia, zdobycia bądź pogłębienia wiedzy o świecie, o sobie, o innych ludziach” (Pankowska, 2000, s. 22).

Najczęściej wykorzystywane techniki darmowe w realizacji omawianej innowacji to: ćwiczenie zmysłów, rozmowa-wywiad, rysunek, rzeźbienie-rzeźba (pomnik), scenka pantomimiczna, scenka improwizowana, film – stop-klatka. Wykorzystanie dramy przede wszystkim modeluje osobowość dziecka poprzez rozwijanie wrażliwość uczniów, uczy panowania nad emocjami i wyrażania ich, rozwija słownictwo, fantazję. Przygotowuje do aktywnego uczestnictwa w życiu poprzez umiejętność świadomego korzystania z dóbr kultury, takich jak np. muzyka, teatr, taniec (Łabecka, Mańka, 2000, s. 492). Jest wiele warunków, jakie trzeba spełnić, aby skutecznie wykorzystywać dramę w edukacji. Niezbędny jest zasób kompetencji zawodowych i osobowościowych nauczyciela. „Nie każdy nauczyciel musi prowadzić zajęcia metodą dramy, tym bardziej że jest to metoda wbrew pozorom niełatwa i wymagająca podjęcia ryzyka (wycofania się z bezpiecznego dystansu, zrezygnowania z autorytetu, akceptacja zmiany ról, przeniesienia odpowiedzialności na grupę, tolerancja hałasu i bałaganu” (Lewandowska-Kidoń, 2001, s. 58). Spełnienie tych warunków gwarantuje skuteczne wykorzystanie dramy w procesie edukacyjnym.

Następną stosowaną metodą w innowacji jest origami – czyli sztuka składania papieru wywodząca się z Chin. Nie sposób w krótkim opracowaniu wymienić korzyści, jakie płyną z wykorzystania origami w pracy z dziećmi. Do najważniejszych należy rozwijanie wyobraźni przestrzennej, sytuacyjnej, myślenia twórczego i konstrukcyjnego. Systematyczne zajęcia z origami pozwalają na doskonalenie zdolności manualnych dziecka. Uczą estetyki, dokładności i dyscypliny. Ułatwiają także zapamiętywanie, wzbogacają wyobraźnię i wrażliwość. Odmianą origami jest origami baje, podstawą jest tutaj opowiadanie nauczyciela, którego dzieci mogą być bohaterami lub sprawcami kolejnych zdarzeń. Opowiadanie dzieli się na etapy i może mieć charakter postępujący i wynikowy. Podczas opowiadania uczniowie są aktywni, wykonują różne czynności obrazujące treść przedstawianą przez nauczyciela bądź dzieci. Jak pisze D. Dziamska, „(...) powinna być to taka zabawa, która wiąże ruch, emocje z aktywnością intelektualną” (Dziamska, 2003, s. 22). Efektem końcowym może być własna książeczka wykonana przez dzieci, która następnie będzie środkiem dydaktycznym w dalszym etapie zajęć. Książeczka ta może również stanowić inspirację do rozmów dzieci z rodzicami.

W omawianej innowacji pedagogicznej prowadzone są zajęcia gry na flażolecie. To najprostszy instrument dęty, jest to cienki flet podłużny z sześcioma otworami palcowymi. Gra na flażolecie jest bardzo łatwa. Dzieci szybko się uczą i mogą zaprezentować swoje umiejętności, co jest dla nich motywujące i dostarcza im wiele radości. Udział w zajęciach rozbudza i rozwija zainteresowania oraz uzdolnienia muzyczne, a także wrażliwość emocjonalną i artystyczną. Dla przybliżenia i zobrazowania założeń systemu EPR, który jest głównym filarem podejmowanych działań innowacyjnych, przedstawiono przykładowy przebieg zabawy z jego wykorzystaniem.

Kinezyjologiczna zabawa dydaktyczna „Mrowisko”:

1. Ćwiczenia grafomotoryczne z muzyką w tle – rytmiczna kreska. Uczniowie podzieleni na 6–8-osobowe grupy chodzą wokół stołu, na którym przyklejony jest arkusz szarego papieru. Poruszają się w rytm muzyki i rytmicznie stawiają olejnym pastelem brązowe kreski.
2. Ćwiczenia grafomotoryczne z muzyką w tle – rytmiczny ślimak. Czarną kredką uczniowie rysują trzy ślimaczki od największego do najmniejszego, łącząc je ze sobą.
3. Ćwiczenia wyobraźni. Rozmowa z dziećmi o tym, co im przypominają narysowane elementy.
4. Konstruowanie mrówek – dorysowywanie części mrówek. Poznanie i omówienie budowy mrówki i mrowiska.
5. Ćwiczenia matematyczne z wykorzystaniem powstałej karty pracy. Tworzenie zbiorów, przeliczanie i porównywanie, dodawanie i odejmowanie. Układanie zadań tekstowych do karty pracy.
6. Przekształcenie karty pracy. Konstruowanie przestrzennego mrowiska.
7. Gratyfikacja. Zachwyty, radość z prezentacji efektów pracy grup.
8. Rozmowa inspirowana kartą pracy i informacjami nauczyciela na temat: „Mrówka – istota społeczna”. Poznanie powiedzeń o mrówkach. Rola i znaczenie współpracy w życiu mrówek i ludzi.

Karta pracy stworzona przez grupę dzieci powstaje w wyniku indywidualnych ćwiczeń. Każde ćwiczenie wzbogaca doświadczenia dziecka w czterech obszarach rozwoju.

Obszar fizyczny:

- rozwijanie poczucia rytmu i koordynacji ruchowej,

- rozwijanie koordynacji wzrokowo-ruchowej,
- rozwijanie prakcji oraz umiejętności planowania i wyobrażania ruchu,
- rozwijanie orientacji w przestrzeni,
- rozwijanie sprawności manualnej i graficznej.

Obszar poznawczy:

- doskonalenie umiejętności przeliczania, dodawania, odejmowania i układania zadań z treścią,
- kształtowanie umiejętności wypowiedzi na określony temat,
- rozwijanie umiejętności wnioskowania i uogólniania,
- poznanie budowy mrówki i warunków życia mrówek.

Obszar społeczny:

- rozwijanie umiejętności dzielenia przestrzeni z innymi,
- rozwijanie umiejętności współpracy,
- poznanie zasad życia w społeczności mrówek i ludzi.

Obszar emocjonalny:

- rozwijanie umiejętności doświadczania radości i zachwytu z samodzielnie wykonanej pracy (gratyfikacja),
- rozwijanie umiejętności doświadczania radości ze wspólnego działania i sukcesu.

Dodatkowym atutem indywidualnej pracy dziecka jest powstanie karty pracy, która w kolejnym działaniu zostaje przekształcona w następną kartę pracy. Każde działanie pobudza myślenie, przez co rozwija pamięć, wyobraźnię, sprawność graficzną i manualną. Taki przebieg zajęć zapewnia integrację treści i celów, tworząc ciąg sytuacyjny dla różnych działań i przeżyć uczniów. Pozwala to na syntezę wiedzy z różnych dziedzin życia i kształtuje scalony obraz świata.

Efekty realizacji innowacji

Największym sukcesem realizacji tej innowacji jest radość dzieci z uczestnictwa w zajęciach i chętnie uczęszczanie do szkoły, co potwierdzają uczniowie i rodzice. Jest to możliwe dzięki podmiotowemu traktowaniu wychowanka.

Tymczasem dzisiejsza szkoła w dużej mierze zdominowana jest przez zadania dydaktyczne. Tak ucznia, jak i nauczyciela traktuje w sposób przedmiotowy, instrumentalny. Badacze wskazują, iż system dydaktyki współczesnej w sposób świadomy oddziela proces nauczania, kształcenia umysłowego od rozwoju duchowego, moralnego. Świat przeżyć ucznia, jego problemy zdrowotne, etyczne i światopoglądowe pozostają poza zasięgiem szkoły. Uczeń rozliczany jest wyłącznie z wiedzy, ze znajomości rzeczy ściśle określonych przez programy nauczania (Gajdamowicz, 1993, s. 17). Rodzi się potrzeba nowego nauczyciela „mistrza”, który będzie przewodnikiem po świecie wartości. Aby to osiągnąć, niezbędny jest kontakt nauczyciela i ucznia oparty na partnerstwie, zrozumieniu i zaufaniu (Gadacz, 1991, s. 67). Opisana innowacja spełnia ten warunek.

Dotychczasowa ewaluacja innowacji po pierwszym roku potwierdziła osiągnięcie założonych efektów, takich jak:

- Poprawa ogólnej sprawności fizycznej i motorycznej.
- Poprawa koordynacji ruchowej.
- Radzenie sobie z negatywnymi i pozytywnymi emocjami.
- Adekwatne poczucie własnej wartości dziecka.
- Prawidłowe funkcjonowanie w grupie rówieśniczej.
- Zaspokojenie potrzeb psychicznych: akceptacji, aprobaty, uznania społecznego.
- Poprawa koncentracji uwagi.
- Umiejętność przetwarzania informacji i samodzielnego tworzenia wiedzy, rozwój funkcji językowych.
- Rozwój wyobraźni przestrzennej.

Podsumowanie

Być może warto w edukacji zainwestować bardziej w innowacyjność i kreatywność nauczycieli niż w ciągle globalne ulepszanie systemu oświaty. Zdaniem Cz. Kupisiewicza: „Nie było, nie ma i – jak sądzę – nie będzie skutecznej reformy szkolnej bez uznania jej za własną przez nauczycieli, którzy bezpośrednio wpływają na jej przebieg i wyniki” (Kupisiewicz, 1994, s. 81). Stawia to szczególne wyzwania przed nauczycielem jako osobą, która decyduje o kształcie procesu dydaktyczno-wychowawczego. Dlatego też ważne jest twórcze podejście do organizacji procesu wycho-

wania i nauczania. Dostrzeżenie i zrozumienie przez pedagogów, że to oni stanowią decydujące ogniwo w tworzeniu skutecznego modelu edukacji. Żadne reformy, programy nie zastąpią pasji, motywacji i kompetencji nauczyciela, w szczególności w zakresie umiejętności inspirowania ucznia, dostrzegania jego indywidualnego potencjału i możliwości. Można sformułować kilka postulatów, które bezpośrednio wpływają na skuteczność wprowadzanych innowacji:

- Innowacja może być skutecznym sposobem na efektywne nauczanie tylko wtedy, gdy będzie odpowiedzią na potrzeby dziecka i wynika z rzetelnej diagnozy i ewaluacji wykorzystującej nie tylko metody ilościowe, ale przede wszystkim jakościowe. To gwarantuje patrzenie na ucznia jak na indywidualnego uczestnika procesu dydaktycznego.
- Innowację może wdrażać nauczyciel posiadający kompetencje specjalistyczne, dydaktyczne, a przede wszystkim psychologiczne.
- Konieczna jest zmiana pozycji nauczyciela i relacji: nauczyciel – uczeń.
- Aby realizacja innowacji była skuteczna, niezbędna jest bardzo dobra systematyczna współpraca z rodzicami. Przekazywanie im rzetelnej wiedzy na temat założeń, przebiegu i efektów wprowadzanych zmian.
- Głęboka refleksja nauczyciela nad systemem własnej pracy i analiza wyników ewaluacji prowadzonych działań innowacyjnych.
- Istotnym elementem jest współpraca całego grona pedagogicznego i wsparcie ze strony dyrektora.
- Rzetelna, aktualna wiedza nauczyciela na temat teorii uczenia się i nauczania oraz związków, jakie zachodzą między nimi.
- Odejście od wdrażania zmian w edukacji w sposób wyłącznie intuicyjny i bazowania na potocznej wiedzy dydaktycznej (zob. Klus-Stańska, 2010, s. 51–103).

Ważna jest zmian w sposobie myślenia zarówno nauczycieli, jak i rodziców. Zakorzenione tradycyjne patrzenie na rolę szkoły jako fundamentu do lepszego życia powoduje, że bardzo często zarówno nauczyciele, jak i rodzice zapominają o szczęśliwym dzieciństwie. Skupiając się na dążeniu do szczęśliwego jutra, zapominają o dziś. Traktujemy szkołę jak etap przejściowy służący osiągnięciu czegoś więcej. Dzieciństwo to kluczowe stadium determinujące kształtowanie się osobowości. Dlatego niezbędne jest stwo-

rzenie przestrzeni, w której dziecko dobrze się czuje, jest radosne, może rozwijać talenty i zainteresowania. Sprzyja temu nauczanie z miłością, o którym pisze W. Bednarkowa: „Nauczyciel przygotowuje konspekt *con amore* – z miłością do każdej uczennicy i każdego ucznia, ze świadomością, jacy oni są (...)” (Bednarkowa, 2010, s. 110). Kompetencje poznawcze: czytanie, pisanie, umiejętności matematyczne są potrzebne, ale w nie mniejszym o ile nie większym stopniu potrzebne są nam kompetencje emocjonalne, zapał, wytrwałość w dążeniu do celu, zdolność do empatii i umiejętności zachowań społecznych. Dlatego pozwólmy dzieciom być szczęśliwymi w drodze do dorosłości. Tylko szczęśliwe dziecko może wyrosnąć na szczęśliwego dorosłego.

Bibliografia

- Ayres A.J. (1972), *Sensory Integration and Learning Disorders*, Los Angeles.
- Bednarkowa W. (2010), *O talentach w szkole czyli o 7 wspaniałych*, Wyd. Fraszka Edukacyjna, Warszawa.
- Dziamka D. (2003), *Opowieści z papierowego pudełka*, Wyd. BP, Poznań.
- Dziamka D., Gudro D. (2010), *Bawię się i uczę. Edukacja przez ruch i drama w kształceniu wczesnoszkolnym*, Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP, Warszawa.
- Gadacz T., *Wychowanie jako spotkanie osób*, „Znak” nr 1, 1991.
- Gajdamowicz H. (1993), *Nowe wartości i przemiany celów kształcenia*, Toruńskie Studia Dydaktyczne 2 (II).
- Grzesiak J., Naskręt M., Bronikowski M. (2014), *Znaczenie koordynacji ruchów ręki w kształtowaniu umiejętności grafomotorycznych u dzieci w wieku 6–7 lat*, Rozprawy Naukowe 47, Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu.
- Klus-Stańska D., *Komu potrzebne jest ocenianie w szkole?*, „Edukacja i Dialog”, nr 5, 2006.
- Klus-Stańska D., (2010), *Dydaktyka wobec chaosu pojęć i zdarzeń*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Kotarba-Kańczugowska M. (2009), *Innowacje pedagogiczne w międzynarodowych raportach pedagogicznych*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Kruszewska A. (2011), *Dziecko 6-letnie na progu szkolnym – jego umiejętności społeczno-emocjonalne*. W: red. nauk. M.M. Karwowska-Struczyk, D. Sobierańska, M. Szpotowicz, *Pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna. Badania, opinie, inspiracje*, Wyd. „Żak”, Warszawa.

- Kruszewska A. (2015), *Między przedszkolem a szkołą. Obowiązek szkolny sześciolatka – dziecko przekracza próg szkoły*, Ośrodek Wydawniczo-Poligraficzny SIM, Częstochowa.
- Kupisiewicz Cz. (1994), *Dziewiętnaście tez o kształceniu nauczycieli*. W: T. Lewowicki (red.), *W kręgu teorii praktyki kształcenia wielostronnego*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.
- Lewandowska-Kidoń T. (2001), *Drama w kształceniu pedagogicznym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Łabecka G. i Mańka L., *Wykorzystanie ćwiczeń dramowych w nauczaniu wczesnoszkolnym „Życie Szkoły”*, nr 8, 2000.
- Magda-Adamowicz M. (2004), *Style wychowania twórczych nauczycieli edukacji elementarnej*. W: W. Szlufik, T. Banaszekiewicz, A. Pękala (red.), *Współczesne wyzwania wobec edukacji elementarnej*, Wyd. Akademii Jana Długosza w Częstochowie, Częstochowa.
- Noizet G., Caverni J.P. (1988), *Psychologiczne aspekty oceniania osiągnięć szkolnych*, Wyd. PWN, Warszawa.
- Okoń W. (1979), *Szkoła współczesna. Przemiany i tendencje rozwojowe*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa.
- Okoń W. (2005), *Nowy słownik pedagogiczny*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Pankowska K. (2000), *Pedagogika dramy. Teoria i praktyka*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Pietrasiniński Z. (1971), *Ogólne i psychologiczne zagadnienia innowacji*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Schulz R. (1980), *Procesy zmian i odnowy w oświacie: wstęp do teorii innowacji*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Słownik wyrazów obcych i trudnych (2012), Wydawnictwo IBIS, Poznań.
- Smak E. (1997), *Z zagadnień innowacji pedagogicznej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole.
- Surynt A., Wójcik-Grzyb A. (2015), *Sprawność fizyczna dzieci w wieku 6 i 7 lat jako element dojrzałości szkolnej*, Roczniki Naukowe AWF w Poznaniu, Zeszyt 54.
- Więckowski R. (1993), *Pedagogika wczesnoszkolna*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.

Akty prawne

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 9 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków prowadzenia działalności innowacyjnej i eksperymentalnej przez publiczne szkoły i placówki (Dz.U. z 2002 r., nr 56, poz. 506).

Źródła internetowe

Dziamka D. (2015), *Teoria systemu Edukacji Przez Ruch*, <http://www.pracownia.origami.org.pl/sub,pl,teoria-systemu-epr.html> (data dostępu: 10.12.2015).

Endnotes

- ¹ W dalszej części artykułu będzie stosowany skrót EPR oznaczający system Edukacji przez Ruch Doroty Dziamskiej.
- ² Dorota Dziamska – pedagog, metodyk nauczania początkowego, autorka systemu Edukacji przez Ruch, prowadzi Pracownię Pedagogiczną im. prof. R. Więtkowskiego w Poznaniu. Jest autorką licznych publikacji z propozycjami pracy z dzieckiem w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, m.in.: „Edukacja przez ruch. Kropki, kreski, owale, wiązki” WSiP 2005; „Edukacja przez ruch. Fale, spirale, jodełki, zygzaki”, WSiP 2005; „Edukacja przez ruch. Zabawy z papierowym wachlarzem”, WSiP 2008; „Edukacja przez ruch. Zabawy z linią”, WSiP 2009; „Edukacja przez ruch. Matematyczne obrazy w szkole”, WSiP 2009; „Papierowe zwierzaki, czyli origami płaskie i przestrzenne z kwadratu”, Wyd. Bis 2006.